

Có nói không được với tiêu cực trong thi cử?

XUÂN HUY

Xã hội phải đặt nền móng cho giáo dục bằng cách tự làm sạch mình khỏi tâm lý hư danh, khoa cử, khỏi những thói chạy chức chạy quyền, tham ô, giả dối và những đảo lộn về giá trị, đạo đức trong xã hội.

GS. TS. Lê Ngọc Trà

Cuộc vận động nói không với tiêu cực trong thi cử đang được dư luận xã hội đặc biệt chú ý, vì đây là một trong những vấn đề có liên quan đến cuộc sống thiết thực hằng ngày của mọi gia đình. Nó càng đánh động ý thức của mọi người hơn còn vì người ta thấy báo chí liên tục đưa tin những chuyện xấu xa động trời khó tưởng tượng nổi trong việc gian lận thi cử năm nay, như chuyện tại một hội đồng thi tốt nghiệp bổ túc THPT ở huyện Cai Lậy (tỉnh Tiền Giang) có đến 536/541 thí sinh có bài thi giống nhau, mà đa số thí sinh dự thi là cán bộ công chức. Ở Hà Tây, ngoài sự kiện tỉ lệ đỗ tốt nghiệp THPT lên đến 99,25% còn có chuyện thu tiền của thí sinh (150.000 đồng/ người) tại một số hội đồng thi. Hiện tượng ném phao và giải để trở nên nhốn nháo hơn so với những năm trước, và nhiều bức ảnh chụp cho thấy người ta có thể leo rào, ra vô như chỗ không người để ném phao tại không ít hội đồng thi trên toàn quốc.

Cuộc vận động nói không với tiêu cực trong thi cử đã được ông tân bộ trưởng Bộ giáo dục và đào tạo Nguyễn Thiện Nhân chính thức phát động từ ngày 11 tháng 7 năm 2006 qua một bức

thư khẩn gửi từ TP.HCM đến các thứ trưởng và vụ trưởng của Bộ. Đây được coi như một nỗ lực có tính đột phá vào hiện trạng giáo dục đang suy đồi cùng cực, và để làm việc này, đích thân ông bộ trưởng đã phải viết nhiều bài đăng báo và liên tục đến thăm nhiều tỉnh, thành để trực tiếp làm việc với các cán bộ hữu quan.

Ngày 31 tháng 7, lãnh đạo Bộ giáo dục và đào tạo và 64 giám đốc sở các tỉnh, thành trong cả nước đã ký tên chung trong bản cam kết với Chủ tịch nước, Chủ tịch Quốc hội và Thủ tướng Chính phủ với nội dung "Không chấp nhận, không tiếp tay cho gian lận thi cử, không chấp nhận bệnh chạy theo thành tích trong đánh giá các cơ sở giáo dục và đào tạo". Tuy nhiên, qua kết quả thăm dò của Bộ, vẫn còn 17 sở giáo dục cho rằng cuộc vận động này là thực hiện không dễ, chủ yếu do khó tạo được sự đồng thuận trong dư luận tỉnh: Nếu thi nghiêm túc sẽ có nhiều học sinh lưu ban, khi lưu ban lại không có chỗ học vì các lớp đã chật. Lâu nay vẫn có tình trạng một số cán bộ gởi gắm con em mình, nếu thực hiện nghiêm túc các vị cán bộ này không gởi gắm được sẽ gây khó khăn, rất bất tiện cho ngành. Ngoài ra các sở còn lo ngại cái sự "nói không" này sẽ không được thực hiện đồng đều giữa các địa phương trên cả nước.

Theo ý kiến của nhiều người và của cả bộ trưởng Nguyễn Thiện Nhân thì chuyện gian lận thi cử và bệnh thành tích trong giáo dục là hai vấn đề bức xúc nhất hiện nay mà xã hội và bản thân các thầy cô giáo đòi hỏi ngành giáo dục phải có giải pháp khắc phục quyết liệt. Đây là một ý kiến đúng, nhưng lẽ ra phải nói đúng hơn bệnh thành tích cũng là nguyên nhân trực

tiếp của gian lận trong thi cử, nên cần phải có sự giải quyết đồng bộ giữa hai loại tệ nạn này. Mà theo ông Nhân, bệnh thành tích ngoài nguyên nhân xuất phát từ các thầy cô giáo và hệ thống giáo dục, còn có hàng triệu gia đình, hàng triệu người dân là "đồng tác giả". Có người cho rằng phụ huynh không phải đồng tác giả, trái lại nếu ngành giáo dục không phát động thi đua, đề ra tiêu chí để xét thi đua... dựa trên thành tích của các đơn vị thì nhà trường cũng không thể ép giáo viên làm mọi cách để đạt thành tích.

Tuy nhiên, bệnh thành tích chỉ là một khía cạnh của toàn bộ vấn đề. Cuộc vận động đã được nhiều bậc thức giả và giáo viên, phụ huynh hưởng ứng, góp ý. Theo GS Lê Ngọc Trà, có nhiều vấn đề đòi hỏi phải thay đổi từ gốc. *"Xã hội phải đặt nền móng cho giáo dục bằng cách tự làm sạch mình khỏi tâm lý hư danh, khoa cử, khỏi những thói chạy chức chạy quyền, tham ô, giả dối và những đảo lộn về giá trị, đạo đức trong xã hội"*.

Xung quanh vấn đề bệnh thành tích, nhà văn Nguyễn Ngọc còn nói rõ hơn: *"Bệnh thành tích chẳng qua chỉ là một mặt, một biểu hiện của một bệnh, một tên gọi khác cho sang của một thói tật xấu chung hơn, bao quát và nguy hiểm hơn nhiều: bệnh giả dối, nói dối... Và bệnh nói dối, giả dối quả khá phổ biến trong xã hội, không phải chỉ mới đây, có người còn cho rằng nó thuộc về một cái gốc nào đó của xã hội. Gốc đã như vậy thì cành nhánh như vậy ắt là tất yếu. Chuyện phao thi trắng xóa sân trường hàng năm, chuyện ông Bí thư Trung ương Đoàn vi phạm quy chế thi, chuyện bệnh thành tích... của giáo dục thì cũng như chuyện rút ruột công trình, thay cọc sắt cho bê tông bằng cọc tre, cả chuyện PMU 18..., và vô số những chuyện khác nữa, ngành đương sự phải chịu trách nhiệm, tất nhiên, nhưng nói cho cùng ngành đương sự cũng chẳng làm gì được, nếu xã hội vẫn còn như thế"* (tạp chí Tia sáng số 14, ngày 20.7.2006).

Có người nêu nhận định về nguyên nhân gian lận trong thi cử hướng về những khuyết tật cơ bản trong hệ thống

giáo dục, như ý kiến của TS Vũ Thị Phương Anh (giám đốc Trung tâm đánh giá giáo dục, Viện nghiên cứu giáo dục, Trường đại học sư phạm TP.HCM): *"Rất nhiều điểm nóng về gian lận thi cử cho thấy hệ thống kiểm tra, đánh giá ở VN rất lạc hậu. Toàn bộ hệ thống giáo dục phổ thông của VN hiện nay đang vận hành theo hướng lấy các kỳ thi quan trọng làm trung tâm. Tất cả hoạt động của nhà trường và giáo viên hầu như chỉ nhằm giúp học sinh đối phó với các kỳ thi bằng con đường ngắn nhất".*

Bỏ qua nguyên nhân hệ thống cần phải có sự điều chỉnh thích hợp, nguyên nhân suy thoái chung về đạo đức trong xã hội thường được coi là cái gốc của vấn đề đang xét. Nếu xã hội giả trá phần lớn thì làm sao có thi cử nghiêm chỉnh và nói không với tiêu cực trong thi cử được? Nhưng rồi cái gốc của sự suy thoái đạo đức xã hội biểu hiện bằng lối sống giả dối khá phổ biến thì lại do đâu nữa? Ông Nguyễn Ngọc nói bóng nói gió rằng "cái gốc nào đó của xã hội" nhưng chưa tiện nói rõ, nội dung này đã được một người khác diễn tả rành mạch và thẳng thừng hơn ở một nơi khác, khi luận về những mất mát do "cơ chế hiện nay" gây ra: *"Cái mà chúng ta mất lớn nhất lại không phải là mất tiền, mất của... Cái lớn nhất bị mất, đó là đạo đức. Chúng ta sống trong một xã hội mà chúng ta phải tự nói dối với nhau để sống... Nói dối hằng ngày nên thành thói quen"* (lời của Phó chủ nhiệm Văn phòng Quốc hội).

Thế thì cái lỗi cuối cùng của mọi sự mọi việc xấu xa không chỉ riêng lãnh vực giáo dục mới mắc phải, ngoài lỗi "hệ thống", đều ở tại hai chữ "cơ chế" rất vĩ đại, mà nếu không chịu cái cách nó đi thì đừng mong gì nói không với chuyện gian lận trong thi cử. Phải thành thật nhận rằng sự nghi ngại bị quan như nêu ở đoạn trên của các viên chức sở giáo dục ở 17 tỉnh là một thái độ chân thật, có lý do chính đáng của nó, chứ không phải tiêu cực với chuyện "nói không".

Thật ra, việc chấn chỉnh thi cử cho nghiêm túc đã được nói tới từ lâu

nhưng không thực hiện được. Cách nay chừng vài năm, người ta kể một anh trưởng phòng giáo dục ở một huyện nọ sau khi nhận chỉ thị của sở đã về phần khởi triển khai một kỳ thi thật sự nghiêm túc. Kết quả, nhiều người rút quá, trong đó có một số cán bộ học tại chức và con em của họ, thế là anh trưởng phòng bị lãnh đạo sở kêu lên khiển trách, chuyển đi làm công tác khác. Từ đó trở đi, anh trưởng phòng không dám nghĩ đến chuyện thi nghiêm túc nữa. Trong các kỳ thi có cán bộ lãnh đạo cấp tỉnh tham dự, chuyện giám đốc sở đứng ra sinh hoạt, chỉ thị với hội đồng thi tìm cách giải bài thi giúp cho các vị đó hầu như là một chuyện không đâu không xảy ra, kèm theo thường có sự đãi đằng, gói tiền bồi dưỡng hoặc quà tặng đặc biệt cho số giáo viên tham gia hội đồng thi...

Với những chuyện như vậy mà còn tồn tại, nghĩa là người lãnh đạo một địa phương (đứng trên cả giám đốc sở giáo dục) lại nêu gương gian dối trước, thì không thể bảo người dân chịu thi nghiêm túc để con em họ bị hỏng thi được. Đây chỉ mới nói ở cấp trung học phổ thông, chứ chuyện gian dối trong thi cử ở bậc đại học còn "bạc thầy" và đáng ghê tởm hơn nhiều, không chỉ với những cán bộ cần có bằng cấp để duy trì chức vụ, mà cả ở các cán bộ giảng dạy đại học cũng vậy. Thầy và cán bộ lãnh đạo như thế, bảo học sinh- sinh viên làm sao tốt được? Chuyện này, nhà văn Lại Nguyên Ân có lần phản ánh rất sinh động trong bài viết "Văn trong vũ điệu của cái bô" (tạp chí *Tia sáng*, tháng 10.2003). Ông kể: *"Những nghiên cứu sinh... vốn không phải những người học giỏi... Dù đã dùng giảng ở bậc giảng đại học, cao đẳng, họ vẫn còn viết câu sai, hoặc nói cho rõ hơn, họ không hề biết những chỗ sai khi họ viết... Các bà thầy, ở chỗ riêng thường lắc đầu bảo nhau "chúng nó chẳng biết gì cả, chẳng đọc gì cả, chẳng hiểu gì cả"... Chưa xa gì, ngay hồi tiêu chỉ chọn quan vừa chuyển từ dấu hiệu công thân sang dấu hiệu danh thân, nghe nói có ông gì bà gì cỡ thứ trưởng đã mượn tôi năm sáu ông thầy*

xúm vào viết cho cái luận án..."

Giáo dục trước hết là làm gương, người lớn làm gương cho kẻ nhỏ, thầy làm gương cho trò. Nếu quả thật cái cơ chế để ra bệnh gian dối tương đối phổ biến trong xã hội thì không thể nói không với gian lận thi cử được. Tất nhiên, xã hội vẫn phải tích cực chống gian lận về mọi chuyện thì đất nước dần dà mới khá lên được, không thể buông xuôi, nhưng ngoài tất cả những nguyên nhân nêu trên (hệ thống giáo dục, cơ chế để ra sự giả dối và bệnh thành tích), còn có một lý do thuộc về lịch sử số cán bộ vì lý do này khác không đủ trình độ học vấn thực chất nhưng vẫn phải đưa vào giữ các chức vụ lãnh đạo để giữ vững cái cơ chế mà nếu mất nó đi thì có thể làm lung lay nhiều thứ khác, trong đó có cả tệ nạn đặc quyền đặc lợi mà xã hội chúng ta đang tìm mọi cách để chống. Do vậy cũng có thể nói, hễ còn nạn đặc quyền đặc lợi thì chưa nói không với mọi sự gian lận được.

Ngoài ra còn có vấn đề hệ thống lãnh đạo hàng ngang và hàng dọc. Hàng ngang xen vào nhiều quá trong việc chọn các cán bộ lãnh đạo giáo dục tại các địa phương khiến cho bộ chủ quản khó lòng chi phối họ được. Những cán bộ cấp lớn nữa mà có nhiều tiền, hiện nay họ thường có khuynh hướng cho con ra nước ngoài học để né tránh một nền giáo dục không chất lượng nội địa, điều này cũng có phần chính đáng, nhưng như thế họ cũng chẳng cần thiết và thực tâm gì lắm trong chuyện cải cách giáo dục trong nước.

Trong bức thư mới nhất Bộ trưởng giáo dục-đào tạo gửi cho quốc dân, một trong những mục tiêu của ông là chống lại bệnh thành tích. Nhưng trong thư, ông đã nhắc đến 4 lần hai chữ "thi đua", bây giờ là thi đua chống bệnh thành tích, thì e rằng các sở giáo dục lại vì mãi lo chuyện thi đua chống thành tích để báo cáo mà chỉ mang lại những kết quả không thực chất. Cũng lại có thể là một cái vòng lẩn quẩn nếu không chịu giải quyết cái gốc như có nhiều người đã nhắc nhở ■